

Fig. 1. Hvidbjerg. Ydre, set fra Nordøst.

H. M. 1936

HVIDBJERG KIRKE

MORSØ SØNDER-HERRED

Kirken, der er *Anneks* til Rested, ejedes efter Reformationen af Kronen¹. 12. November 1716 solgtes den til Kancelliassessor Peder Tøgersen Lassen² med Jus patronatus og vocandi, og Kirken var senere paa private Hænder. Den overgik til Selvejere 1. Januar 1914.

Kirken ligger østligt i Sognet. Kirkegaarden hegnes af brede kampesten-satte Jorddiger.

Bygningen bestaar af Apsis, Kor og Skib fra romansk Tid samt sengotisk Taarn. Orienteringen har kun en ganske svag Afvigelse til Nord.

Paa den romanske *Granitkvaderkirke*, Apsis, Kor og Skib, har Apsiden Dobbeltsokkel, hvis Skifter mod Sædvane begge er profilerede (S. 784, Fig. 29). Det endnu aabne Østvindue (H. 129 cm, Br. 75, over Sokkelen 131) har itubrudt Monolit-Overligger og Saalbæksten. Kor og Skib, hvis romanske Murhøjde er o. 4,05 m, har stærkere fremtrædende, karnisagtigt profileret Sokkel (S. 784, Fig. 28), hvis øvre afrundede Led paa enkelte Kvadre forsvinder næsten fuldstændigt, saa at Karnissen dér bliver til en Hulkant. Paa Skibets Nordside er bevaret et Nordvindue (Br. 77 cm), tilmuret med smaa, gule Mursten,

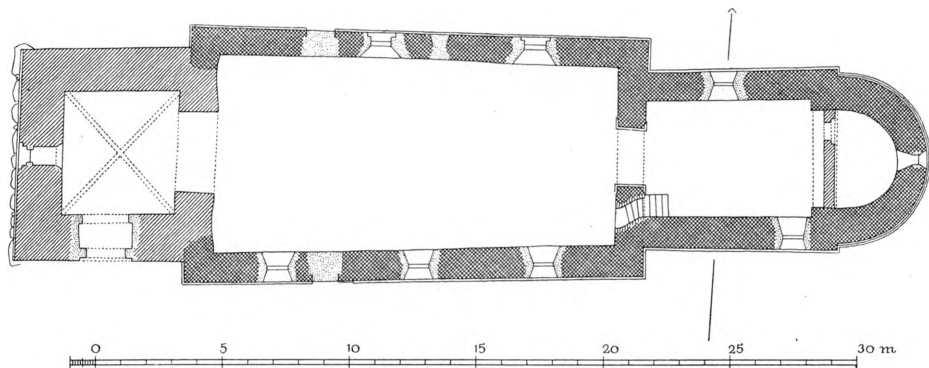

Fig. 2. Hvidbjerg. Plan. 1:300. Maalt af C. G. Schultz 1940.

uden Overligger, men med Saalbænkmonolit; 1873 omtales Vinduet som rundbuet (M.-Petersen). Begge Skibets Døre er bevarede, tilmurede med Granitkvadre. De retvinklede Døraabninger (Br. o. 105—110 cm) er sokkelbrydende. I Norddørens Tilmuring sidder et Par Kvadre med Kantprofiler, svarende til Apsissokkelens nedre Led.

I det *Indre* har Korbuen omkringløbende Skraakantsokkel og profilerede Kragsten med Skraakant under Rundstav (S. 783, Fig. 9). Den nordre Kragsten er for kort til Buevangen, og den søndres Østende er uprofileret. Taggavlne er af raa Kamp; i Korgavlen en nyere Dør til Apsistaget, overdækket med en ejendommeligt formet, o. 30 cm bred Egebjælke. Om Døren sidder flyttede Kvadre med Riller, som angiver Apsistagets romanske Rejsning, o. 55 Grader.

Ændringer og Tilføjelser. *Taarnet*, fra o. 1500, er over udflyttede, romanske Kvadre, hvoriblandt enkelte Sokkelsten med Profilering svarende til Apsissokkelens, bygget af røde Munkesten i Munkeskifte. Taarnrummet, som nu bruges til Vaabenhus, har spids Taarnbue og Krydshvælv med Halvstensribber (ingen Overribber); et Vindue i Vest er fladrundbuet og falsat. En moderne Jernstige fører til en fladbuet, falsat Norddør i Mellemstokværket, som ellers ikke har andre Aabninger end en fladbuet Dør til Skibets Loft. Klokkestokværkets Glamhuller, to til hvert Verdenshjørne, er spidsbuede og falsede. Østgavlen har seks Højblændinger, hvis Toppe er afskaaret af den lave Taglinie; de to mellemste Blændinger omfatter hver en Glug med Trappestik. Den om-murede Vestgavl er glat. Syd- og Vestmuren er skalmuret med talrige Jernankre og Aarstal: 1861³.

Et †*Vaabenhus*, som synes at have ligget ved Kirkens Sydside⁴, repareredes blandt andet 1704 af Hans Gade Tømmermand, som indlagde ny Fod og indsatte nye Stolper i de forraadnedes Sted, og Knud Murmester opmurede Væggen og dønnikede runden om (Rgsk.). Det har altsaa været af Bindingsværk.

Fig. 3. Hvidbjerg. Indre, set mod Øst.

V. H. 1936

Omtrent samtidig med Taarnets Opførelse er Apsismundingen lukket med en *Skillemur* af Munkesten, hvori en fladbuget Døraabning, og Apsidens Hvælv er ombygget med Anvendelse af samme Materiale. I 1873 havde Korets Sydside et spidsbuget, dobbeltfalset Vindue, antagelig fra sengotisk Tid⁵.

O. 1600 er der gennem Triumfmuren brudt en Opgang til Prædikestolen.

Kirken staar nu med rensede Granitkvædermure. Sydvinduerne er nyromanske med Kvæderindfatning og nye Trækarme, Korets Sydindue er indsat 1883; de øvrige er senere (Uldall). Paa Skibets Nordside har dog Vinduerne, ligesom de tidligere Sydinduer, fladbuede og falsede Murstensarme og Trækarme fra o. 1800. Murstenspartierne er hvidkalkede ligesom en Stribe under Gesimsen. Gennem Taarnets Sydmur er, muligvis i 1860'erne, brudt en Dør med nyromansk Bue af Granitkvæder, udvidet 1917⁶.

Korets Tagværk er af gammelt, nu omsat Egetømmer, med et Par grovt indhugne, bomærkelignende Nummertegn; de øvrige Tagværker er nye. Med Undtagelse af Apsis, der er teglhængt, har hele Kirken Blytag. I det Indre har Kor og Skib Bjælkelofter. Den kalkmalede Dekoration over Korbuen er ny.

INVENTAR

Alterbord, romansk, af Granitkvadre med svær Granitplade, i hvis Midte en *Helgengrav*, o. 10,5 × 15,5 cm, af vanlig, afrappet Form. Bordet, der nu dækkes af et moderne Panel, kendes fra Magnus-Petersens Beskrivelse.

Altertavle (sml. Fig. 3) af lutheransk Fløjtype, fra o. 1590. Indenfor Midtskabets Sider staar glatte Søjler med korintiserende Kapitæler og forneden Akantusskedeblade. Midtskabets Rammeprofil er tandsnitdelt. Fløjene indrammes af Profillister. Fodstykket og Frisen tredeles af Fremspring med Profilrammer. Tavlen krones af tre Trekantgavle med fire Fodspir, de to ydre med drejede Knopper. Af den oprindelige Staffering er intet bevaret; men under den moderne Staffering skimtes i Postamentfelterne og paa Fløjenes Bagsider Kursivskrift og paa Forsiderne Blomsterornamenter, sikkert Rester af en Staffering fra 1697, da Christen Maler af Viborg modtog 36 Sldr. for at staffere Altertavlen med egne Farver (Rgsk.). Storfeltet optages nu af et 1884 (Uldall) anbragt Maleri, signeret Venzel Tornøe: Kristus aabenbarer sig for Maria Magdalene. I Fløjene stiliserede Liljer paa blaa Bund og i Frise- og Postamentfelter moderne Fraktur.

Altersølv. Kalk (Fig. 4) fra 1652, 16 cm høj. Foden, der har otte flade Tunger, markeret ved Indfligning forneden og ved Stregkonturer, hviler paa en lodret, profileret Standkant over en bred, udfliget Fodplade. Den forgyldte Knop paa rundt Skaft har otte Rudebosser mellem hulkantede Spidsblade, baade Ruder og Blade med Krydsskravering. Paa det temmelig lave Bæger graverede Versaler: »Dete hafver welbørdig Iumfru Ellin oc Iumfru Anne Krag gifvene till Hvidbierig Kiercke 1652«. Under Fodpladen graveret: »32½ Lod 2 qt«. Paa Fodpladen to ens Mestermærker, sammenskrevne Versaler: GR (Oirik503). Tilsvarende *Disk* med Jomfruernes graverede fædrene og mødrene Vaaben, Krag og Kaas, samt: »IEKIAKF oc M« 1652; (Ϸ: Jomfru E. Kaas's etc. fædrene og mødrene).

Alterstager (Fig. 4), meget lig Stagerne i Vester Vanned fra 1577 (S. 274), 27,5 cm høje, med lav, klokkeagtig Fod og to svagt fremtrædende Skafringe. Over Fodkanten tre Huller til nu forsvundne Ben. Paa den ene Stages Fod graveret Vaaben for Iver Grøn, Versalerne IG samt et nu ulæseligt Aarstal (sml. S. 852). Paa den anden er Graveringerne næsten helt udslidte.

†*Korgitre*. 1691 nævnes Brixdøren, og 1699 indkøbtes Materialer til en ny Chorsdør, deriblandt otte drejede Piller. Christen Bech Snedker af Ørum udførte Arbejdet, Niels Smed i Øster-Hvidbjerg lavede Hængsler og Skeder, og Christen Maler i Viborg stafferede den tilligemed Skrifte- og Degnestolen (Rgsk.).

Font (sml. Fig. 3), romansk, af Granit, af Morsingtype. Kummen, Tvm. 77 cm, firdeles af lodrette Stave, som foroven og forneden mødes med vand-

E. M. 1939

Fig. 4. Hvidbjerg. Alterstage fra o. 1575 og Kalk fra 1652
(S. 850).

rette Ringe; midt i Bunden et stort, nu cementfyldt Afløbshul, 8,5 cm i Tvm. Den firkantede Fod har i de svagt skraanende Siders Rektangelfelter Rankeværk i Relief. Højde 81 cm.

Fontelaag, af Fyr, ottekantet med seks simple Bøjler grupperet om en glat, cylindrisk Midtstok. Paa Apsisloftet.

Fad af Nürnbergerarbejde, fra o. 1575, 41 cm i Tværmaal. I Bunden har der været en Roset omgivet af to Indskriftringe, en indre med Minuskler og en ydre med Majuskler, men alt dette er hamret fladt, og midt i Bunden er indsat en Lap med graveret Skjold, hvori »SLI — GNDB«, samt ved Skjoldsiderne: 1642.

Kande af Tin, stemplet: Hans Høy.

**Korbuekrucifiks*, sengotisk fra o. 1500. Den grove Figur, der er 120 cm høj, har turbanagtig Tornekroner, lukkede Øjne, Haar og Skæg uden Detailler, aaben Mund. Armene er strakte, Brystkassen stærkt hvælvet med markerede Ribben; smalt Lændeklæde med Snip til højre og midtpaa, skarpe Skinneben, krydslagte Fødder. Korstræets hvælvede Midtprofil begrænses af Kantlister, som delvis har bevaret hulede Skiver. Af de tre øvre Firpasfelter er kun den inderste Bue, af det nedre de tre Buer levnet. I Korsets Skæring Glorieskive. Nyere Staffering. I det nederste Firpasfelt er direkte paa Træet malet et adelig Vaabenskjold fra 1700'erne, nu næsten afskallet, idet kun en Del af det

blaa Løvværk samt Hjelmtegnet, en oprejst Løve bærende en Søjle (muligvis af et Friedenreich-Vaaben), er bevaret. Under Vaabenet utydelige Rester af tre hvidmalede Kursivbogstaver. Nu paa Dueholm.

Prædikestol (Fig. 3), med malet Aarstal 1601, af Næssundtype. Opstillingen skraat foran Murtrappen gennem Triumfvæggen, Karnapfremspringet, Fagtallet og Enkelthederne svarer til Frøslev-Stolen (S. 804). Under Hjørnerne er der naive Englehoveder. Den grove Underbaldakin ender forneden i Bladkrans over Hængeknop. Anselig Himmel, syvdelt af Ribber omkring en Midtrosset; Forsiderne har ingen Frisedeling, men Liste med skraa Tandsnit, kronet af talrige smaa Trekantgavle med Fodspir. Stafferingen, af E. Bayer 1902, indeholder Mindelser om en Renaissance-Staffering. Storfelternes sorte Strygefarve dækker over Rester af en ældre Kartouchedekoration; disse Kartoucher og Indskrifterne i Postamentfelterne tyder paa, at der oprindeligt har været Figurmalerier som i Frøslev: 1) Tomt; 2) Matth. 13, 43; 3) Markus 2, 17; 4) Lukas 10, 20; 5) Johannes 15, 9; 6) Joel 3, 5; i Gesimsfelterne: Rom. 10, 17—18 og: Anno 1601.

Stolestader. De to østligste Stolegavle i hver Række er fra Begyndelsen af 1600'erne, glatte med kontursavet Hals, kronet af en lille Toptrekant, hvis Æggestavliste paa Oversiden har skællagte Skiver. En lignende *Stolestadegavl findes paa Dueholm. Til disse Gavle svarer et Panel paa Østvæggen under Prædikestolen med T-formede Felter, samt en mindre Stump i Nordrækken. I Taarnet er anbragt et Panelstykke med fem Arkadefelter af lignende Art som Prædikestolens, men af ringere Arbejde; i de ydre, meget smalle Fag er Buerne enten hesteskoformede eller stylvædede. Panelstykket har fernisdækket Renaissancestaffering, i Buefelterne de fire Evangelister og i Felterne derunder Skriftsteder. I et Panelstykke, nu under Orgelet, er indskaarne Bomærker og Aarstal: 1648—1713. De øvrige Stolestader er nye.

†*Degnestol*, forfærdiget 1688 og sammen med †*Skriftestolen* stafferet 1699 af Christen Maler, Viborg (Rgsk).

†*Pulpitur* i Taarnbuen, nævnt 1887 (Uldall). 1873 fandtes en †Fylding siddende i en af Stolenes Bagklædninger, med et pietistisk Maleri af to fra Skyer udgaaende Hænder, som rakt mod hinanden holder en Gren og en Tamp over et Hjerte. Overskrift med Kursiv: »Affligor« (»jeg sønderknuses«).

Klokke, 1850, støbt af P. P. Meilstrup i Randers. Tvm. 88 cm.

GRAVMINDER

Messingplade, 21 × 27 cm, graveret, med to Adelsvaaben og Versalindskrift: »Ifver Grøns fern oc mørn Waben. 1591. Ieg ved at min Frelser lefver oc hand skal her effter opvecke mig af lorden oc ieg skal der efter omgifves met

denne mine Hud. Oc ieg skal see Gud i met Kiød, den samme skal ieg see faar mig, og mine Øyen skulle skue hannem oc ingen fremmet.« Pladen er opsat paa en Egetavle med tungeprydet Profilramme og fornyet Kantliste. Stod tidligere (1873) paa Alterbordet, men er nu ophængt paa Skibets Nordvæg.

Grausten. O. 1750, med senere Indskrift over Christen S[øren?]*sen*, født 1748, død 15. Marts 1831, og Hustru Johanne Nielsdatter, død 1815. Rød, ølandsk Kalksten, 177 × 118 cm, hugget o. 1750 af Nykøbing Barok-Mesteren. To Arkadefelter adskilles og flankeres af Halvsøjler. Udenfor Arkadefelterne ses Moses med Lovens Tavler og Jesus med Verdenskuglen; i Hjørnerne Dyder i Volutbøjle-Rammer; mellem disse er baade foroven og forneden konvekse Skriffelter med samme Omramning, hvori oprindelige Indskrifter med Fraktur, religiøse Vers. Den nuværende Personalindskrift staar med Versaler og Skriveskrift. Paa Kirkegaarden, Nord for Koret, indhegnet af senere Støbejernsgitter.

†*Begravelser.* Under Taarnet har der været en muret Begravelse, hvor Mogens Kaas til Glomstrup 1622 nedsattes⁷. 1706 begravedes Bitmester Arnoldus von Post til Glomstrup i Kirken for en Betaling af 6 Sldr. Aaret før føres i Regnskabet til Udgift 37 Sldr. 2 Mk.)>som for det Begravelse-Sted i Kirken skulde have været givet af velb. Hr. Ritmester von Post, og blev intet af, af Aarsage den Velb. Mand var ikke fornøjet med Schøden derpaa«.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1686—1715, div. Aar (LA. Viborg). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen 1873, C. A. Jensen, E. Moltke og E. Horskjær 1939.

Michael Mikkelsen: Af Redsted og Hvidbjerg Sognes Historie, i AarbMors. 1919. S. 54—62.

F. Uldall: Optegnelser om de danske Landsbykirker III. 1884. S. 141—43 (NM).

¹ Fortegnelser over Danmarks Kirker o. 1630 og 1666 (RA). ² Dokumenter og Breve vedr. de beholdne og bortsolgte kongelige Kirker i Aalborg og Viborg Stifter 1710—23 og 1734 (RA). Skødet er udstedt 11. Jan. 1717, se Kronens Skøder III, 597. ³ Uldall har 1864, M.-Petersen 1867. ⁴ I Rgsk. 1712 omtales Sønderside af Vaabenhus. ⁵ Af de talrige større og mindre Bygningsreparationer, som Regnskaberne nævner, kan anføres: 1690 arbejdede Simon Tømmersmand ved Vaabenhusets Reparation; 1693 fik Knud Murmester Betaling for at reparere Taarnet paa det søndre Hjørne og for at indsætte et Anker i nørre Side af Kirken, som stod for Fald; 1699 fik Anders Hellesen Tømmersmand og Anders Krogsgaard Betaling for Taarnets nørre Side fra nederst til øverst at tække; 1708 foretog Godske Murmester Reparationer paa Taarnet, saavel udvendig som indvendig. ⁶ Mikkelsen, S. 61. ⁷ Danske Atlas V, 560.

Fig. 5. Hvidbjerg 1790.